

LUND UNIVERSITY

Nationalmuseer som tidsspegel. 2000-talets forntider i Danmark och Sverige

Petersson, Bodil

Published in:
Fornvännen

2010

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Petersson, B. (2010). Nationalmuseer som tidsspegel. 2000-talets forntider i Danmark och Sverige. *Fornvännen*, 105(2), 126-133. http://fornvannen.se/pdf/2010talet/2010_126.pdf

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Utställningar

Nationalmuseer som tidsspegel. 2000-talets forntider i Danmark och Sverige.

Det finns oändligt många sätt att berätta om det förflutna på. Nyligen har två nationella museer förnyat sina berättelser om det förflutna och givit besökarna möjlighet till nya intryck av forna tider utifrån det aktuella forskningsläget och samhällsdebatten.

Vid Nationalmuseet i Köpenhamn öppnade utställningen Danmarks Oldtid i maj 2008. Den hade förhandsannonserats och presenterats i en rad tidningsartiklar innan den öppnade. Utställningen presenterar såväl mångfalden av fynd som unika klenoder från Danmarks forntid. Som helhet är utställningen en kronologiskt sammanhängande skildring av Danmarkshistorien från istidens slut fram till och med vikingatiden.

Vid Statens Historiska Museum i Stockholm öppnade den första delen av utställningen Forn-tider i november 2005. Utställningen tar sin utgångspunkt i ett kronologiskt förlopp, längs vilket man skildrar ett antal människoöden ur det förflutna. Denna första utställning följdes av en andra del som invigdes i maj 2007. Där används *tidsresan* som metafor. Utställningsproducenterna har iscensatt en resa i tiden som syftar till att skapa möten mellan nu och då och locka till reflektion över historiens roll i vår samtid.

Jag tolkar det tidsmässiga sambandet mellan nyöppningen av de nationella museernas forntidsberättelser som uttryck för en önskan att presentera nya och uppdaterade versioner av vårt förflutna i begynnelsen av 2000-talet. Utställningar varar inte för evigt, och det väcker en återkommande lust att förändra och förnya för att presentera nya sätt att betrakta svunna tider på.

Identitet på museum

Vilken bild av ett land och dess förflutna presenterar nationella historiska museer? Frågor om identitet och tillhörighet är betydelsefulla i vår

tid. Ämnen som historia och arkeologi ges ofta rollen av identitetsskapare och hjälpredor i människors liv då det rör sig om sökandet efter en tillhörighet. I en postnationalistisk era framhålls ofta denna identitet som något helt annat än den nationellt grundade identitet som präglade 1800- och 1900-talen. Finns det därmed fog för att tala om nya berättelser när i det här fallet arkeologer berättar om det förflutna i det tidiga 2000-talet?

Såväl vid ett ytligt betraktande av utställningarna som vid en djupdykning i deras form och innehåll framträder en rad intressanta skillnader, med rötter i museernas historia och med kopplingar till såväl det förflutna som vår samtid och dess ideal. Det är skillnaderna mellan den svenska och den danska utställningen jag önskar sätta i fokus.

Danmarks Oldtid i Köpenhamn

Danmarks Oldtid är en omfattande och fyndrik utställning. Genom 25 stora rum ställs forntiden, från istiden till och med vikingatiden, ut. Kronologin utgör den tydligaste strukturen. Berättelsen följer konsekvent en tidslinje. Den andra tydliga strukturen i utställningen ges genom att utställningen rum för rum placerar in varje epok i ett europeiskt skeende och i den nationella ramen. Därefter presenteras tingen i sig, deras mångfald och lokala eller regionala ursprung.

Estetiken är 2000-talets och går i vitt, svart och grått. Föremålens glasmontrar är raka och enkla i nyfunktionalistisk stil. Antalet rekonstruktioner i form av modeller och återskapade miljöer är mycket litet. Tingen – i många fall nationella klenoder – ställs ut och används för att tala till en publik som redan känner till det nationella sammanhanget och föremålets stora kulturella värde. Det kanoniserade kulturarvet är tydligt (jfr Wienberg 2007; Jönsson et al. 2008). En utlän-

ning kan möjligen undgå att urskilja föreställningen om en dansk historisk kanon, men för en med arkeologens kännedom om tingens roll och status i arkeologiböckernas och forskningens värld råder inget tvivel om att den kanoniska berättelsen finns där.

Som redskap för att förstå tidens gång är utställningen rumsligt sett närmast övertydlig. De presenterade epokerna, liksom salarna i museet, följer en tidslinje. I det gemensamma inledande och avslutande rummet anges utställningens spännvidd från istidens slut till och med vikingatiden. Stenåldern, bronsåldern och järnåldern presenteras med hjälp av montrar med de tre materialen utställda i kombination med korta citat av C.J. Thomsen för att förstärka banden med traditionen inom dansk arkeologi alltsedan 1800-talet, då nämnde Thomsen (1788–1865) nyordnade det som senare blev Nationalmuseet i Köpenhamn (Jensen 1992).

I en av de första salarna möter besökaren skelettet av uroxen från Vig. Så kallade *highlights* (jfr foldern *Danmarks Oldtid på 60 minuter* från 2008) som utpekats för besökaren längs vägen genom utställningen är en liten björn av bärnsten, en stenåldersgrav från Vedbæk, keramikskålen från Skarpsalling, praktdolken från Hinds-gavl, Egtvedflickan, solvagnen, bronslurarna, Gundstrupkitteln, Huldremosekvinnan, hövdingagraven från Hoby, guldhornen från Gallehus och Jellingmonumenten. Utöver dessa särskilt framhävda fynd finns ett guldrum, där klenoder av ädelmetall exponeras under extra skydd. Rummet är mörkt med direkt belysning på de glimmande skatterna och i bakgrunden hörs musik som närmast kan uppfattas som sakral. Tanken med foldern *Danmarks Oldtid på 60 minuter* är att besökaren med ont om tid ändå ska hinna få med sig det viktigaste av Danmarks forntid genom att fokusera på de *highlights* museet har valt ut.

Begreppet Danmark dyker upp tidigt. I utställningens inledning anges att »Cromagnon'-ernes kunstneriske evner er afspejlet bl.a. i hule-malerierne. De var dygtige jægere, og jagten på rendyr bragte dem til Danmark for 14.500 år siden.» Danmark figurerar även i en formulering som gör gällande att »I en sø ved Koelbjerg på Fyn druknede en kvinde for 10.500 år siden. Hun

er den ældst kendte dansker.» Kvinnans kranium är utställt strax intill texten.

Forntider i Stockholm

2005 respektive 2007 stod utställningarna *Forntider 1* och *Forntider 2* klara. Den första delen av utställningen är kronologiskt uppbyggd och presenterar det förflutna från stenåldern till vikingatiden. Utställarna fokuserar på åtta livsöden, vilket innebär att utställningen skildrar varje period genom en presentation av en individ ur det förflutna. Besöket inleds med en film där de åtta livsödena personifieras av skådespelare klädda som personerna då de var i livet. De tittar rakt på besökaren, och ska genom detta förmodligen främja känslan av det förflutnas närvaro i nuet.

Det första livsödet har en klar arkeologisk ikonstatus, då det är Bäckaskogskvinnan som har ställts ut. Hennes skelett har placerats så som hon förmodas ha blivit gravlagd, i halvsittande ställning. En ansiktsrekonstruktion har genomförts utifrån kraniets form. Efter Bäckaskogskvinnan följer i tur och ordning »Den gamle och barnet från Skateholm», »Folket från Rössberga», »Hövdingen från Hasslöv och kvinnan från Stora Köpinge», »Mantelmannen från Gerum», »Mannen från Öremölla och kvinnan från Gårdlösa», »Männen från Kvissleby och Krankmårtenhögen», och till sist »Godsherren från Vendel och den aristokratiska kvinnan från Köpingsvik».

Personifieringen av individer ur det förgångna ger utställningen en tydlig särprägel. Den är dessutom rik på såväl rekonstruktioner som fynd. Av rekonstruktioner märks Bäckaskogskvinnans ansikte i vax, filmer med människor i dräkt samt färg och former som minner om den aktuella epoken. Varje rum inger besökaren en stämning genom färgval och utformning som ska föra tankarna till perioden. I rummet med berättelsen om »Mantelmannen från Gerum» finns en rekonstruktion av manteln. Besökaren kan ikläda sig den och se sig i en spegel.

Efter utställningens första del kommer man in i den andra delen av *Forntider*. Den föreställer en transithall på en flygplats. I högtalare hörs emellanåt röster som anger att det är dags att gå till olika gejter för att göra resor i tiden. Utställningens karaktär är helt olik den föregående delens. Den röda tråden är nu i stället hur jag som

besökare relaterar till det förflutna utifrån mina egna erfarenheter i nuet. Direkt i utställningen, och även i en handbok till utställningens andra del, ställs besökaren inför en rad frågor:

Vart är du på väg? Vem lever du med? Vad styr ditt liv? Hur stor är din värld? Hur ordnas din värld? Vem berättar din historia?

Varje fråga kommenteras och bearbetas i texter längs utställningens väggar och även i bokform (*Resor i tid och rum*). Frågorna ställs i relation till fynd från det förflutna, vilka också anses kunna belysa vår egen situation idag. Syftet är att väcka reflektion och eftertanke i samband med museibesöket och att ge besökaren tillfälle att binda samman då och nu. Eftersom fynden som ställs ut i första hand relaterar till de ställda frågorna finns inga särskilt uppmärksammade »kanoniska» föremål i *Forntider 2*. I stället dyker oväntade kontraster upp. I ett rum jämförs exempelvis vardagsföremål ur det förflutna med vardagsföremål från vår tid i form av borstar av olika slag.

Debattens vågor

Naturligtvis dröjer inte debatt och kommentarer när två utställningar med anspråk på att berätta staters förflutna nyöppnar. I Danmark har kommentarer till Danmarks Oldtid publicerats i form av recensioner och artiklar i tidningar och tidskrifter (t.ex. Heiberg 2008; Smidt 2008; Varberg 2008; Ingemann 2009). Utställningens uppbyggnad presenterades också ingående i museets egen årsbok *Nationalmuseets Arbejdsmark* (Kikkenberg et al. 2008).

Jeanette Varberg levererar i sin recension omdömet: »...når jeg vandrer gennem Prinsens Palæes knagende gange og spejler mig i glas og krom, så mangler jeg indsigten i mennesket bag genstanden – jeg mangler vel det, man kalder for livet» (Varberg 2008, s. 296).

Och Bruno Ingemann skriver: När man er kommet halvvejs gennem den Nye Oldtid – så er man faktisk træt. Man har kun kunnet bruge sin krop ganske lidt i udforskningen af udstillingens rum [...]. Man kan gå og stå og læse lysvæggens tekster, og man kan gå og stå og se på genstandene. Man kan tale med sine venner og sidde ned undervejs. Men det som er slående, er det som er fraværende: man kan ikke gøre andet!»

Ingemann pekar på att det ingenstans i utställningen finns några som helst digitala medier som kan aktiveras av besökaren (Ingemann 2009, s. 29).

Den danska utställningen får också uppskattning, bland annat för att »Stilen er enestående for en oldtidsudstilling, man mærker den skandinaviske kølighed og ro med de overvejende minimalistiske linjer, hvor fund, formidling og funktionalitet ingår i en større helhed» (Smidt 2008). Indirekt tar samma recensent udden av eventuell kritik av Danmark som ett slutet land – åtminstone när det gäller forntiden – genom att framhäva att: »På intet tidspunkt har man indtryk af et lukket Danmark, et isoleret samfund, og derfor opleves oldtidsudstillingen også som et møde med de vigtige kulturfænomener og begivenheder i den verden, vores forfædre direkte eller indirekte var vidner til» (Smidt 2008).

Historiska museet i Stockholm arrangerade ett eftermiddagsseminarium i december 2008 på temat »Vad ska vi ha museerna till? Berättelser eller frågor? Kunskapsstempel eller interaktiva mötesplatser?». Debatten föranleddes av en kritisk recension och debattartikel i den Stockholmsbaserade dagstidningen *Dagens Nyheter* som tog sin utgångspunkt i första delen av *Forntider* (Linder 2007).

»Varför går vi på museer? För att få veta något eller för att se oss själva i spegeln?» utbrister Lars Linder. Han är upprörd över innehållet i den svenska utställningen *Forntider 2*. Hans mening representerar essensen i en av flera olika hållningar till museer: att de är till för att ge oss kunskap om det förflutna. Om man har denna grundläggande hållning så är museer som gör andra val dåliga museer.

Det val det svenska historiska museet har gjort i utställningen *Forntider 2* är att gå in i samhällsdebatten och fokusera på oss här och nu, att försöka skildra nutidsmänniskan i den spegelbild som forntiden utgör. Forntiden blir därmed ett redskap för oss att förstå oss själva.

»...vad ska vi med all dyrbar och tidsödande forskning till om den i praktiken inte anses mer värd än besökarnas fria gissningar» (Linder 2008). Frågan provoceras fram när en besökare som förväntar faktakunskap om det förflutna i stället möter relativa perspektiv.

Det finns också betraktare som tycker att *Forntider 2* är bra: »Den som går hit tvingas att tänka till, eftersom den nya utställningen kretsar kring frågor som: Vad styr ditt liv, hur stor är din värld och vem berättar din historia? Nutid möter forntid och här är det inte föremålen utan du och jag som är i centrum» (Ingelman-Sundberg 2007). Åter andra blir trötta på museets »prentiösa retorik»: »...vart man vänder sig förpassas man av ledande frågor eller beskäftiga påpekanden till sig själv och sin egen tid. Det känns lika trist och snopet varje gång, som att gå fram till ett fönster för att titta ut, bara för att upptäcka att fönstret är en spegel» (Bäckstedt 2007).

Vad kan vi då få ut av dessa tankar olika besökare har uttryckt i samband med utställningsbesöken? Och vad tänkte jag själv när jag gick runt i utställningarna?

Nationalmuseer som tidsspegel

Det är svårt att finna mer än ytliga likheter mellan dessa båda nationella historieberättelser. Grundläggande är dock att de förmedlar stora berättelser om såväl då som nu. Dessa berättelser filtreras genom olika medier: utställningens utformning och estetik, de utställda föremålens karaktär och beskrivning, utställningstexternas form och innehåll, och sist men inte minst den nationella självbilden. Dessa samband ska jag nu försöka framhäva och göra tydliga. De besökare som jag tidigare refererat till har recenserat utställningarna med förutsättningen att personen i fråga själv är antingen dansk som besöker den danska utställningen eller svensk som besöker den svenska utställningen. Därför kan det vara av intresse med en jämförelse av de båda utställningarna. Det går att utläsa mycket som har med just skilda nationella perspektiv och självbilder att göra.

Olikheterna är många. Mest iögonenfallande är estetikerna. Det ideal som bär fram den danska utställningen känns igen från vår samtids arkitektur och inredning, och det finns även likheter med utställningsproduktion på 1940- och 50-talen med stora glasmontrar och många föremål, en stram design utan krusiduller i form av dekor eller rekonstruktioner. Designerna är helt genomarbetad. Ord jag tänker på som kan beskriva utställningen är estetisk, tydlig, föremålsrik, kanonisk, visuellt, gammaldags, kronologisk, traditio-

nell. Den saknar också helt datorstödda hjälpmedel. Lokalerna är dåligt ventilerade och det är lite plågsamt att ta sig igenom alla de 25 rummen med dålig luft.

Estetiken i den svenska utställningen är fokuserad på miljörekonstruktioner (del 1) och en lekfull, kanske lite kitschig, konstruktion med flygplatsdesign (del 2) som säkert gör att en och annan nutida resenär finner platsen bekant. Dock försvinner flygplatskänslan ganska kvickt när man går inåt i respektive »gejt». Då blir det lite kyffigt och plottrigt, mörkt och museimurrtigt.

Intrycket av en mera genomförd estetik i den danska utställningen kan bero på att den har producerats i ett enda sammanhang, medan de båda svenska utställningarna är olikartade då de har skilda tillkomstår och därmed också delvis skilda utställningsproducenter. Detta leder med nödvändighet till olikheter. Däremot kan inte alla skillnader förklaras utifrån dessa variabler. Några svar måste sökas i synen på det förflutna och i vilket samhälleligt sammanhang museets utställningsproducenter är verksamma.

En intressant skillnad står att finna i budskapen om vad den danska respektive svenska historien anses representera. I den danska utställningen finns inga rum för tvekan eller frågor. Riket Danmark, en del av Europa, utvecklas från istidens slut fram till 900-talet e.Kr. genom perioderna sten-, brons- och järnålder. Beteckningen *Danmark* uppträder redan i skildringen av människans ankomst till området i samband med istidens slut och bidrar till att diskret bekräfta nationens existens och höga ålder. Föremålen är i alla epoker såväl vardagliga som praktfulla och speglar olika sidor av mänskligt liv: hem och familj, samhällsorganisation, tro och ritual, krig och konflikt. Det är som en utställning av bokverket *Danmarks Oldtid* i Jörgen Jensens uppdaterade fyrbandsversion från början av 2000-talet (Jensen 2001–2004). Det är nog mer än en slump att bokverket och utställningen delar namn. Utställningen är som jag uppfattar saken en visuell kommentar till bokverket. Den danska utställningen slutar i god tid före vår egen epok, närmare bestämt med vikingatidens slut. Explicita kopplingar till vår egen tid undviks. Forntiden presenteras utan avsiktliga referenser till nutiden.

Som arkeolog blir jag inte överraskad i den

danska utställningen, snarare bekräftad. Utställningen är som en tentamen i arkeologi som jag har nästan alla rätt på. Jag går från period till period i kronologisk följd och får se precis de fynd av betydelse jag förväntar mig – och mycket därtill. Massverkan är kraftfull. Det är spännande att få se tingens mångfald, att de fynd som jag tidigare sett som unika och enstaka följs åt av så många fler likartade föremål. I stället för att framstå som unika blir många föremål helt rättvisande framställda som ett i mängden av föremål som arkeologer har tagit fram ur jorden genom åren. Naturligtvis är detta resonemang inte giltigt för de verkliga höjdpunkterna såsom Gundestrupkiteln, lurarna, solvagnen och guldhornen. Dessa ting är definitivt unika och intar också en upphöjd särställning i utställningen.

I den svenska utställningens andra del blandas de utställda forntida föremålen med nutida, vilket ger en aha-upplevelse som berör mig och faktiskt inte alls känns som en tenta. Fastän jag mottog de samtidsrelaterade frågorna på flygplatsen i utställningen med kritisk skepsis – »Vad är det nu de vill att jag ska tycka?» – blev jag positivt överraskad. Det går visserligen inte att ta miste på att den svenska utställningen på ett övertydligt sätt relaterar till nutiden, och att den vill fånga upp den aktuella samhällsdebatten och diskussioner om individer och identiteter. Men på mig fungerar greppet. Jag tycker mig se det förflutna mera vardagligt, mindre upphausat. Jag känner mig mer tveksam till om jag ser annorlunda på (den danska) historien efter besöket på Nationalmuseet i Köpenhamn. Jag har besökt tillräckligt många museer för att längta efter att bli överraskad. Och jag har efter hand förstått att det är svårt, om än inte omöjligt, att överraska genom utställningar om forntiden.

Tveklöst skapar nationella utställningar om forntiden en känsla av hur landet i fråga ser på sig själv och sitt förflutna. Bilden produceras av museernas anställda som är utbildade i ett samhälle med en debatt som därmed påverkar innehållet och budskapet i utställningarna. I Danmark har under det tidiga 2000-talet pågått en s.k. kanondebatt, initierad av tidigare kulturministern Brian Mikkelsen (Konservative folkeparti). 2004 offentliggjordes en litteraturkanon, 2006 en kulturkanon (Hammershøy et al. 2006), en kanon

för barnkultur och en historiekanon. Syftet var att lyfta fram sådant som kunde anses vara specifikt danskt (Wienberg 2007, s. 242). Detta kan sägas ligga i linje med litteraturvetaren Harold Blooms bok från 1994, *The Western Canon*, där han ville framhäva »odödliga» litterära verk i Västvärldens historia. (För en mer utförlig diskussion om kanontanken, se Jönsson et al. 2008.)

Utan tvekan är utställningen Danmarks Oldtid en kanonisk berättelse i linje med den rådande danska synen. I detta fall skrivs det sedan länge förflutna in i en berättelse av vilken vi kan lära hur danskar har levt sedan 14 000 år. Eller som historikern Keld Grinder-Hansen, en av de ansvariga för utarbetandet av en historisk kanon, uttrycker det: »Bag indførelsen af den historiske kanon og af de øvrige kulturkanoner ligger der implicit den antagelse, at det i dagens multietniske og globaliserede danske samfund er nødvendigt at etablere en fælles kulturel platform for landets borgere, som kan være med til at give samfundet den nødvendige samlingskraft ...» (Grinder-Hansen 2008, s. 150). Som jag tolkar det ska kanon användas för att stärka det specifikt danska i förhållande till andra gruppers anspråk. Som svensk noterar jag att sådana hållningar i nuläget inte är politiskt gångbara på bred front i Sverige. Därmed inte sagt att det inte kan bli det.

Den svenska flygplatsutställningen med sina framfusiga frågor om besökarens identitet och tillhörighet känns otänkbar i Danmark. I häftet som åtföljer Forntider 2 skriver utställningsproducenten Tove Frambäck under rubriken »Typisk svensk – vad är det?»: »I det unga 1900-talet fanns en vilja att ordna världen. Allt levande skulle på ett vetenskapligt sätt studeras och sorteras. Ett målmedvetet antropologiskt öga föll på människorna i norr. Samen och det samiska behövde skiljas från svensken och det svenska. I syfte att stärka nationsbygget Sverige var det särskilt viktigt att betona den förenande historien och kulturen. Ursprunget skulle vara gemensamt.» Avslutningsvis säger Frambäck att »Identitet är ett förlopp, inte en medfödd egenskap, aldrig neutral och inneboende. Människan har ingen bestämd identitet. Den måste skapas.» (*Resor i tid och rum*, s. 41)

Historikern Malin Grundberg reflekterar i

samma utställningskatalog under rubriken »Att uppfinna en nation»: »Ett land eller en nation är ingenting som bara finns av sig själv – den måste uppfinnas! Det geografiska område som idag heter Sverige har alltså inte alltid varit just ›Sverige«. Det har varit ett område där det sedan senaste istiden bott ett större eller mindre antal människor. I ett mycket långt tidsperspektiv har dessa människor bara under en mycket kort tid kallat sig själva svenskar.» (*Resor i tid och rum*, s. 42).

I den svenska museidebatten ingår uttryckligen frågan om det mångkulturella Sverige. Föreläsare och motståndare har debatterat hur mycket samtidens värderingar och diskussioner ska få genomslag i utställningar på arkeologiskt och historiskt tema (se t.ex. Magnusson Staaf 2005; Roslund 2006). Min tolkning blir att den förda diskussionen har skapat Historiska museets utställning i två delar: en klassisk kronologisk del, men individbaserad och livsödesfokuserad, vilket skiljer den från det danska exemplet; och en nutidsorienterad del som ställer stora frågor om såväl oss själva som de människor som levde förr i världen. Genom att lägga sig på individnivå, undviker man en nationell eller regional anda som naturligtvis lätt kan tolkas som fokuserad på nationalstaten, något man uppenbarligen vill undvika.

Jag hade personligen glädje av båda utställningarna, men det är olika sidor av min egen identitet som bekräftas. I den danska utställningen kommuniceras en enda lång och stor berättelse, alldeles oberoende av postmodernismen och de stora berättelsernas förmodade upplösning. Den stora berättelsen har i sanning återuppstått – eller kanske bara varit skendöd en kortare period? Eller inte alls död – i Danmark? Genom att jag i den svenska utställningen parallellt presenteras för dåtid och nutid kopplar jag samman dem på ett sätt jag som utbildad arkeolog är ganska ovan vid. Jag har genom utbildningsförloppet lärt mig att se dåtiden som frikopplad från nuet, men med hjälp av en utställning som ställer andra frågor kan jag se materialet från det förflutna med nya ögon.

Alla utställningar är ideologiska. Skillnaden består i det här exemplet i graden av uttalad ideologi. Den danska utställningen kan oreflekterat

passera som »kunskap» då den refererar till ett känt kronologiskt förlopp och är paketerad i ett ramverk av avskalad design, och då det är lätt att förbise små formuleringar om Danmark och danskhet som finns instoppade runt omkring, för att inte tala om den explicita kanontanken som löper som en röd tråd genom hela utställningen. I det svenska exemplet är det ideologiska inbyggt i såväl estetik som budskap, där mångkultur och individperspektiv genomsyrar framställningen, liksom referenserna till vår egen tid. Det går inte att vända bort blicken från de många samtidsreferenserna i form av flygplatsetetik, borstar och speglar.

Troligen innebär explicita kopplingar till samtiden att en utställning snabbare blir föråldrad. Den behöver sannolikt bytas ut oftare än utställningar som är traditionellt utformade. Å andra sidan riskerar de traditionella utställningarna att vara föråldrade redan då de produceras. Eller som Bruno Ingemann säger om den danska utställningen: »Her er [...] intet nyt i hele udstillingsdesignet, der kunne antyde, at man var i en udstilling fra efter år 2000 – men alt er som det kunne være i en tidligere generation af udstillingen om oldtiden – som den så ud i 1930'erne.» (2009, s. 29).

Graden av modernitet ett samhälle har bekant sig till styr möjligen den grad av postmoderna perspektiv som följer därpå. Kanske är det en del av förklaringen till den mer långtgående och dekonstruerande postmoderna trenden i Sverige, medan motsvarande trend är betydligt svagare – på arkeologins och forntidsrepresentationens område – i Danmark?

I samhället och inom den arkeologiska forskningen särskilt i Sverige har postmoderna perspektiv, samhällsrelevans och samtidsperspektiv vunnit starkt insteg under 1990- och 2000-talet. Från det stora nationella utställningsprojektet Den svenska historien på 1990-talet och fram till idag har det skett en intensifiering av debatten om vilken roll kulturarvet ska spela. Forsknings- och kommunikationsinstitut har inrättats, liksom utredningen Agenda Kulturarv och forskningsprioriteringar som visar det stora intresset för kulturarvsfrågor och -förvaltning på olika plan. Vid Linköpings universitet har sedan början av 2000-talet funnits ett forskningstema

kallat Tema Kultur och samhälle (Tema Q) och i Östersund finns ett nordiskt centrum för kultur- arvspedagogik (NCK).

I Danmark har arkeologer i flera projekt sökt efter rikets uppkomst: Fra stamme til stat (Näsman et al. 1988; Rasmussen & Mortensen 1991). Nyligen har ett stort projekt om Jelling sjösatts där oklarheterna kring riks bildningen i Danmark ska klarläggas ytterligare. Jakten på Danmark och det danska är genomgående. I alla dessa delar och detaljer kan två mönster av olikhet urskiljas, två olika bilder av vad man kan använda historien till i vår tid.

I Sverige har riks bildningen dekonstruerats såväl i forskning som populärt alltsedan Dag Stålsjö och Västgötaskolan på 1980-talet, där Västergötland hävdades som Svearikets vagga (Stålsjö 1983). Vetenskapsjournalisten Maja Hagerman har med referenser till aktuell forskning visat hur komplicerad den svenska riks bildningen var (Hagerman 1996), vilket i sin tur befäster en – om man så vill – mångkulturell tolkning av det svenska förflutna.

Min slutsats blir att skillnaderna i de nationella museernas berättelser ska ses just i ett politiskt ljus: där det danska samhället manar till ett framhävande av danskheten manar det svenska till framhävande av mångkulturella perspektiv och till en nedtoning av det specifikt svenska. Båda museiskildringarna är därmed starkt samtidsberoende och bär på tydliga politiska budskap. Den danska presentationen är en kanonberättelse, där Danmark uppträder som en 14 000 år gammal enhet. Den svenska berättelsen relativiserar det förflutna genom att göra det till en sak mellan betraktaren och de av producenten ställda frågorna. Min slutsats blir att nationalmuseerna är betydelsebärande tidsspeglar. Genom att besöka museerna får man både direkt och indirekt en känsla för den gängse officiellt gångbara nationella självbilden. Och den kan mycket väl skifta över tid.

Referenser

- Bloom, H., 1994. *The Western Canon: the books and school of the ages*. New York.
Bäckstedt, E., 2007. Forntiden skymms av frågor. *Svens-*

ka Dagbladets nätupplaga den 15 november 2007. Stockholm.

- Grinder-Hansen, K., 2008. Kanon – et middel til at opnå samlingskraft i samfundet? Jönsson, L.-E. et al. (red.). *Kanon och kulturarv. Historia och samtid i Danmark och Sverige*. Centrum för Danmarksstudier 19. Göteborg.
Hagerman, M., 1996. *Spåren av kungens män: Om när Sverige blev ett kristet rike i skiftet mellan vikingatid och medeltid*. Stockholm.
Hammershøj, M.K.; Viking, M. & Høvring, E. (red.), 2006. *Kulturkanon*. Köpenhamn.
Heiberg, S., 2008. Recension av Nationalmuseets utställning Danmarks Oldtid. *Politiken* den 1 juli 2008. Köpenhamn.
Ingelman-Sundberg, C., 2007. Historiska museet satsar interaktivt. *Svenska Dagbladets* nätupplaga den 7 november 2007. Stockholm.
Ingemann, B., 2009. Den skjulte oldtid – den nye udstilling på Nationalmuseet. *Nordisk Museologi* 2009:1. Århus.
Jensen, J., 1992. *Thomsens museum: historien om Nationalmuseet*. Köpenhamn.
– 2001–04. Danmarks Oldtid. Köpenhamn.
Jönsson, L.-E.; Wallete, A. & Wienberg, J. (red.), 2008. *Kanon och kulturarv. Historia och samtid i Danmark och Sverige*. Centrum för Danmarksstudier 19. Göteborg.
Kikkenberg, B.; Nielsen, P.O. & Thøgersen, J.-E., 2008. Den nye Danmarks Oldtid. Om nyopstillingen 2005–2008. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2008. Köpenhamn.
Linder, L., 2007. Museer – till vad nytta? *Dagens Nyheter* 4 december 2007. Stockholm.
– 2008. Våga veta mer. Kommentaren. *Dagens Nyheter* nätupplaga den 16 januari 2008. Stockholm.
Magnusson Staaf, B. (red.), 2005. *Arkeologi – splittring eller mångfald?* Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
Näsman, U.; Mortensen, P. & Rasmussen, B.M. (red.), 1988. *Fra stamme til stat i Danmark*. 1, *Jernalderens stammesamfund*. Jysk Arkæologisk Selskab. Højbjerg.
Rasmussen, B.M. & Mortensen, P. (red.) 1991. *Fra stamme til stat i Danmark*. 2, *Høvdingesamfund og kongemagt*. Jysk Arkæologisk Selskab. Højbjerg.
Resor i tid och rum. Diverse författare. Opublicerad katalog till utställningen Forntider 2. Historiska museet. Stockholm 2008.
Roslund, M., 2006. Mannaminnet räcker inte till: Om arkeologin som politiskt medel för nutid och framtid. *Fornvännen* 101.
Smidt, B.M., 2008. Kulturen er kunst på Nationalmuseets oldtidssamling. Recension publicerad på webbsajten www.folkeskolen.dk den 24 juni 2008. Köpenhamn.
Stålsjö, D., 1983. *Svearikets vagga – en historia i gungning*. Skövde.

Varberg, J., 2008. Nationalmuseets nye udstilling: Danmarks Oldtid. *KUML* 2008. Jysk Arkæologisk Selskab. Århus.

Wienberg, J., 2007. Kanon og glemsel. Arkæologiens mindesmærker. *KUML* 2007. Jysk Arkæologisk Selskab. Århus.

Webbsajter

Agenda Kulturarv. www.agendakulturarv.se Besökt den 29 september 2009.

Historiska museet i Stockholm. www.historiska.se Besökt den 22 september 2009.

Jelling-projektet. <http://www.natmus.dk/sw69058.asp> Besökt den 28 september 2009.

Nationalmuseet i Köpenhamn. www.nationalmuseet.dk Besökt den 22 september 2009.

NCK, Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik. <http://www.nckultur.org/> Besökt den 29 september 2009

Bodil Petersson

Institutionen för Arkeologi och Antikens historia
Lunds Universitet
Box 117
SE-221 00 Lund
bodil.petersson@ark.lu.se